

V JORNADES D'ARQUEOLOGIA DE LES ILLES BALEARS

PREACTES

Organitza:

Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

Consell de
Mallorca

■ Vicepresidència de
Cultura, Patrimoni i Esports

COMITÈ ORGANITZADOR:

MATEU RIERA, ANTONIA MARTÍNEZ, ANTONI PLANAS, JAUME CARDELL

01. COOPERACIÓN EN LOS CLOSOS DE CAN GAIÀ. UIB (ESPAÑA) / UNIVERSIDAD DE KIEL (ALEMANIA). APLICACIÓN Y METODOLOGÍA ARQUEOINFORMÁTICA

Rinne, Christoph

El tema desarrollado en esta presentación será la aplicación de métodos de arqueoinformática en el yacimiento de El Closures de Can Gaià (Felanitx, Mallorca). En primer lugar se explicará de donde procede la financiación y cual es la principal intención del intercambio, que se basa en la didáctica del "Life-Long-Learning-Program" llevado a cabo entre la Universidad de Kiel y la Universitat de les Illes Balears.

Los resultados arqueológicos de la prospección geofísica se presentaron en el Congreso de Ibiza del 2010. Por este motivo en estas jornadas, la comunicación se enfocará en el proceso de la toma de datos y como este fue llevado a cabo por los estudiantes que excavaron en Closures en el verano del 2010.

En la campaña del 2011 se realizó una planimetría digital de casi todas construcciones del yacimiento. El trabajo fue realizado con una estación total conectada a un ordenador, el cual transmite los datos *on the fly* al programa AutoCAD. Al mismo tiempo también se llevó a cabo la fotogrametría de la naveta 1.

02. CONSTRUCCIÓ, ÚS I ABANDONAMENT DE LA NAVETA I DE "ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ": SEQUÈNCIA ESTRATIGRÀFICA I DATACIONS RADIOCARBÒNIQUES.

Joan Fornés Bisquerra, David Javaloyas Molina, Llorenç Oliver Servera

Un dels aspectes més importants i difícils a l'hora de generar un discurs coherent sobre les navetes d'habitació de l'Edat del Bronze es centra en definir de forma correcta el moment de construcció, les diferents fases d'ús i el moment en que foren abandonats aquests edificis monumentals. En aquesta comunicació analitzem en profunditat la seqüència estratigràfica definitiva de la Naveta I de "Els Closures de Can Gaià" i relacionem les diferents fases amb les 26 datacions de C¹⁴ que proporcionen un acurat ancoratge cronològic a l'edifici.

03. CONSOLIDACIÓ, RESTAURACIÓ I ADEQUACIÓ DE LA NAVETA I DE "ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ": UNA PANORÀMICA GLOBAL.

Joan Fornés Bisquerra, David Javaloyas Molina, Llorenç Oliver Servera

Dues de les línies d'actuació prioritàries del Projecte Closures (www.closures.org) són assegurar la preservació del jaciment per a les generacions futures i facilitar la lectura i el gaudi de les restes arqueològiques a la societat en general. Des d'aquest punt de partida, en aquesta comunicació presentem les diferents actuacions que s'han realitzat a la Naveta I del jaciment de "Els Closures de Can Gaià" en aquestes dues vessants. Com veurem, tant les nostres perspectives com les solucions tècniques concretes han anat variant al llarg del temps. L'únic que resta inamovible és el fet que per aconseguir uns bons resultats s'han de valorar les diverses problemàtiques de forma conjunta.

04. NAVETA ALEMANY 1968 – NAVETA ALEMANY 2012

M. Calderón, E. Gloaguen, D. Alberó, E. García, M. Calvo (Grup Arqueobaleà. UIB)

La Naveta Alemany (Calvià) és un dels jaciments del Naviforme més coneguts de les Balears. Fou excavat per C. Ensenyat a principis de la dècada dels anys 70 del S. XX. Fruit d'aquesta intervenció, la comunitat científica és va fer una imatge tant del material

arqueològic documentat, com de l'estructura arquitectònica o del seu significat cronocultural.

A finals de la dècada dels anys 90 del segle XX es va realitzar una segona intervenció per part del Consell Insular de Mallorca. Aquesta segona intervenció va permetre documentar noves dades respecte a les estratègies constructives d'aquest navetiforme.

Durant els anys 2010-2011 un equip de la UIB amb col·laboració de l'Ajuntament de Calvià i dintre del programa de posada en valor dels jaciments assimilats al Parc Arqueològic del Puig de Sa Morisca, va realitzar una nova intervenció de restauració i posada en valor del jaciment.

Fruit d'aquesta intervenció es varen poder documentar noves estratègies constructives fins el moment desconegudes a l'arquitectura naviforme, i a la vegada, es varen poder diferenciar les diferents etapes constructives, amb la documentació d'un nivell anterior al navetiforme, que C. Ensenyat havia associat a la primera fase d'ús d'aquest, una fase de construcció i una darrera fase on es remodela tota la façana de la naveta Alemany.

Aquestes estratègies, especialment la de remodelació de la façana, es relacionen amb tot un fenomen de canvis en els accessos dels navetiformes de les Balears al voltat del Bronze final i que pot tenir relació amb canvis en l'estructura social de les comunitat d'aquella època.

Finalment, es presenta tot el programa de restauració i posada en valor que s'ha desenvolupat en aquest jaciment.

05. PRIMERES ACTUACIONS AL JACIMENT ARQUEOLÒGIC DEL PUIG FIGUER (ARTÀ)

Magdalena Sastre, David Javaloyas, Emmanuelle Gloaguen

En aquesta comunicació presentem les actuacions realitzades al jaciment arqueològic situat al Puig Figuer, localitzat al Parc Natural de la Península de Llevant (Artà). Dit jaciment es pot definir com una colina fortificada i probablement va estar en funcionament, com a mínim, durant l'època post-talaiòtica (c.550-123 a.C.), si bé és difícil de precisar a causa de les escasses troballes realitzades durant les actuacions. Aquestes es realitzaren entre 2010 i 2011 i es centraren en la consolidació, restauració i adequació del jaciment per fomentar la seva visita i facilitar el gaudi i la comprensió del jaciment per part del públic en general.

06. LA SES PAÏSSES DE LILLIU. CONSOLIDACIÓ I EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGIQUES 50 ANYS DESPRÉS.

Bernat Burgaya, Jordi Hernández-Gasch, Margalida Munar i Antoni Puig

A inicis de l'any 2012 i gràcies a un 1% cultural del Ministeri d'Agricultura i a l'Ajuntament d'Artà, s'ha desenvolupat un projecte de consolidació i excavació per tal de recuperar quatre de les estructures excavades als anys seixanta per Giovanni Lilliu a l'assentament del primer mil·lenni a.n.e. de Ses Païsses (Artà), les quals es trobaven en distint grau de degradació. Els treballs han permès documentar i reconstruir elements perduts com ara són tres columnes i una llar de foc, redescobrir-ne d'altres com és el cas d'alguns enllosats, i documentar per primera vegada elements que havien passat desapercebuts com ara una porta tapiada, una fornícula i una base de columna o que no havien estat mai excavats, cas dos petits dipòsits d'aigua, d'una banqueteta, d'una plataforma i d'una llar de foc. L'excavació, en certs casos, dels darrers nivells d'enderroc i d'ús permet precisar l'enquadrament cronològic, l'evolució arquitectònica i també tornar-ne a definir l'ús. Finalment, la restauració de tots els elements estructurals aporta al jaciment uns edificis més fàcilment interpretables i

adequats per a la visita en un clara aposta per potenciar el poblat com a atractiu turístic d'Artà.

07. 14A. CAMPANYA D'EXCAVACIONS A SON FORNÉS (MONTUÏRI, ANY 2011): EL SANTUARI 2

Paula M. Amengual, Albert Forés Gómez, Lara Gelabert Batllori, Sylvia Gili, Jordi Hernández-Gasch, Vicente Lull, Rafael Micó, Cristina Rihuete, Roberto Risch.

Les recents excavacions al poblat de l'edat del ferro de Son Fornés (Montuïri, Mallorca), desenvolupades a l'agost de l'any 2011, han permès identificar un nou edifici exempt de planta rectangular amb angles posteriors arrodonits i avantcambra just al nord del santuari 1, excavat l'any 2008. S'hi ha pogut documentar dues fases arquitectòniques i d'ús, que es poden datar de manera preliminar entre el s. IV i I a.n.e. Entre els diversos elements estructurals cal notar una llosa vertical encarada a l'entrada. També s'hi troben escudellers, cubetes, una llar de foc i banquetes. Pel que fa al material moble en destaca el repertori vascular a mà, entre el qual predominen les olles, cap d'elles sencera, a la primera fase d'ús i 34 vasos de mida petita, una vintena dels quals sencers, a la segona fase. Les restes de fauna, relativament nombroses, pertanyen a oviçàprids, sacrificats abans del primer any de vida, a suïds, a bòvids i a èquids, i també a un corn marí. Com a l'edifici annex (santuari 1) es proposa un ús comunitari, de reunió, el caràcter polític, econòmic o religiós del qual no es pot delimitar amb claredat.

08. LOS ASENTAMIENTOS COSTEROS DEFENSIVOS DE MENORCA: EL CASO DE ES CASTELLET (CALESCOVES, ALAIOR)

Elena Sánchez López, Mario Gutiérrez Rodríguez, Margarita Orfila Pons

En este trabajo se presentan los resultados de las labores de documentación y prospección del enclave defensivo conocido como Es Castellet, localizado en el sur de Menorca en el área arqueológica de Calescoves (Alaior). Se presenta así un caso de una tipología de asentamiento poco conocida y singularmente atractiva, tanto en su contexto espacial local (el fondeadero, los santuarios, la necrópolis y el pozo ritual de Calescoves), como insular al hacer una valoración de conjunto de este tipo de asentamientos.

09. EL SANTUARIO DE CALESCOVES (ALAIOR, MENORCA): LA COVA DELS JURATS O ESGLESIA.

Margarita Orfila, Marc Mayer y Giulia Baratta, con la colaboración de Elena Sánchez, Mario Gutiérrez y Purificación Marín y Pedro Cózar

En 1818 unas inscripciones de época romana que están en la entrada de la Cova dels Jurats de Calescoves fueron publicadas por Ramis y Ramis. De difícil transcripción, dado su deteriorado estado de conservación, han sido estudiadas durante las 3 campañas de intervención arqueológica que se han llevado a cabo, pudiendo hoy afirmar que a esa cueva-santuario se celebraba una ceremonia religiosa los días 21 de abril, la fecha que se conmemoraba el nacimiento de Roma en el siglo II y III dC. Los resultados de las excavaciones en el interior de la gruta han permitido saber que ya fue santuario desde el siglo II aC.

10. GESTES, RITUALS FUNERARIS I ANÀLISI ANTROPOLÒGIC DELS ENTERRAMENTS DELS SECTORS SUD I CENTRAL DEL CONJUNT PALEOCRISTIÀ DE SON PERETÓ (MANACOR).

Llorenç Alapont, Roger Real, Magdalena Sastre

Els estudis d'antropologia física i d'arqueologia de la mort realitzats els últims anys en la necròpolis del conjunt paleocristià de Son Peretó, concretament en els àmbits central i sud, han permès obtenir nous i importants dades sobre les característiques físiques i el modus vivendi dels subjectes que es van soterrar en aquests espais particulars; així com dels gestes i rituals funeraris practicats en aquests contextos de l'antiguitat tardana.

11. EXCAVACIONES ANTIGUAS EN LA NECROPOLIS ALTO IMPERIAL DE CA'N CORRÓ O DEL MATADERO, DE POLLENTIA (ALCUDIA, MALLORCA).

Francisca Cardona López, Sebastià Munar Llabrés, Margarita Orfila Pons, Antonio Arribas Palau †

El objeto de este trabajo es dar a conocer los resultados obtenidos de la excavación llevada a cabo en 1954 en la necrópolis de Can Corró, también llamada necrópolis de Can Banya o del Matadero. El área de excavación se encuentra localizada delante de una de las puertas de la muralla medieval de Alcudia (Mallorca), y formaría parte de la ciudad romana de *Pollentia*, encontrándose a las afueras de la misma. En ella se documentaron tanto inhumaciones como incineraciones.

La excavación fue llevada a cabo por Luis Amorós, con la colaboración de Samuel Vilaire y Jaume Qués. Antonio Arribas estudió los resultados de las intervenciones gracias a unas notas de campo redactadas por Luis Amorós, los croquis a mano de las sepulturas, fotografías y dibujos de los bienes recuperados. El trabajo del Dr. Arribas es la base de lo aquí presentado.

12. LA TROBALLA D'UNA ÀREA DE NECRÒPOLIS ROMANA AL SUBSÒL DE LES ANTIGUES CASES DE CAN RAMIS A ALCÚDIA

Miquel Àngel Sastre Vanrell (sastrevanrell@hotmail.com), Francisca Cardona López (evaams@hotmail.com)

*El Projecte de construcció de l'edifici polivalent de Can Ramis, projecte promogut des de l'Ajuntament d'Alcúdia, implicava la realització d'un seguit de tasques arqueològiques relacionades amb l'excavació de la fonamentació del nou edifici polivalent. De fet, sempre seguint prescripcions de la Comissió de Patrimoni del Consell de Mallorca, era necessari controlar arqueològicament tots els moviments de terra que es produïssin a l'hora de demolir les antigues cases i construir el nou edifici de Can Ramis. És en aquest context, que fruit del control arqueològic de les obres, i just a davall una de les voreres de les cases, poguérem documentar una petita àrea amb elements arqueològics in situ d'època romana. L'excavació d'aquesta petita àrea de no més de 8 metres quadrats ens proporcionà la troballa d'una zona de necròpolis d'època romana, relacionada amb la propera ciutat de *Pollentia*. En concret, documentàrem tres estructures funeràries: dos enterraments d'inhumació d'individus adults i un altre de cremació infantil, troballes de les quals aquí n'exposam els resultats i que ens ajuden a conèixer millor el món funerari d'època romana dels ciutadans de *Pollentia*.*

13. NUEVAS APORTACIONES AL ESTUDIO DE LA CIUDAD ROMANA DE SANISERA (SANITJA - MENORCA)

F. Contreras, C. Bravo

Este estudio pretende exponer brevemente las aportaciones más relevantes que se han conseguido a lo largo de las campañas programadas que el equipo del Ecomuseo Cap de Cavalleria ha efectuado desde 2008 hasta 2012.

Se ha efectuado una excavación en extensión de un área aproximada de 1200 m.² situada en el lado este del puerto de Sanitja en las inmediaciones de unas excavaciones antiguas que se efectuaron a finales de los años 70 que descubrieron parcialmente una basílica paleocristiana a la que se asoció una necrópolis.

Nuestra intervención arqueológica ha conseguido localizar un nuevo complejo eclesiástico con plena vigencia durante la época vándala y enmarcado entre los siglos V y VI d.C. Hasta el momento sabemos que está compuesto por una nueva basílica tripartita con ábside exento semicircular y de un edificio anexo a modo de monasterio u hostería.

14. ELS PRIMERS ROMANS DE PALMA

F. Torres i F. Cardona

Amb el present treball volem donar a conèixer l'estudi material i antropològic de les tombes i incineracions localitzades durant l'excavació del solar situat a la plaça Llorenç Vilallonga al barri de sa Calatrava de Palma. Sota les estructures romanes hi havia cinc tombes, una amb aixovar , i una incineració.

15. UN MODEL 3D PER A LA CIUTAT ROMANA DE POLLENTIA: ARQUITECTURA, TOPOGRAFIA I GEOGRAFIA.

Bartomeu Vallori Márquez, Miguel Ángel Cau Ontiveros

En aquesta comunicació mostrarem la nostra feina en el model 3D creat arrel de l'estudi de l'arquitectura i l'urbanisme de la ciutat romana de *Pollentia*, entre els segles I aC i III dC. Hi remarcarem, d'una banda, la importància de l'estudi complet de les restes arqueològiques (documentació i anàlisi detallades de les restes, i contextualització al Mediterrani occidental), que ha de menar a hipòtesis d'alçats, cronologies i organització urbana.

Aquestes hipòtesis han estat representades en un model 3D, que consideram part del procés d'interpretació, i on hem representat l'arquitectura, l'urbanisme i la geografia propera combinant diferents *softwares*. En el futur, aquest model 3D serà una eina especialment útil per a la simulació d'estructures.

16. ESTUDIO DE LAS ÁNFORAS DE LA ÁFRICA BIZACENA LOCALIZADAS EN EL FONDO SUBACUÁTICO DEL PUERTO DE SANITJA (ES MERCADAL - MENORCA)

F. Contreras, A. Talavera, P. Massó

La ciudad de *Sanisera* se sitúa en el puerto de Sanitja, al norte de Menorca, muy próxima a *Cap de Cavalleria*. Fue una de las tres ciudades fundadas en época romana. Las recientes intervenciones en forma de prospecciones y excavaciones que vienen sucediéndose anualmente nos demuestran una larga ocupación humana desde el momento de la conquista dado por las fuentes clásicas en el año 123 a.C. hasta los primeros tiempos musulmanes en torno al siglo IX.

Este estudio tiene como objetivo presentar un conjunto de materiales anfóricos de procedencia tunecina correspondientes a los siglos III y IV d.C. identificados a lo largo de varias campañas de prospecciones subacuáticas efectuadas por el Ecomuseo de Cap de Cavalleria y la recopilación de materiales consultados en varias publicaciones anteriores a 1993.

17. PERVIVENCIA DE LA COMUNIDAD JUDÍA EN LAS BALEARES DURANTE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA.

José Miguel Rosselló Esteve

En la comunicación plantearemos la posible continuidad de una comunidad judía en las Baleares durante la Antigüedad tardía. La pervivencia de esta comunidad, con gran importancia dentro de la sociedad, nos permitirá conocer este periodo a través del registro arqueológico, fuentes literarias y toponimia, prestando especial atención a los mosaicos de las basílicas. La conversión forzosa de los judíos de Menorca en el año 418 no supuso la desaparición del judaísmo en las Baleares ni de su influencia dentro de la sociedad.

18. PRIMAVERA DE 1230: ANDALUSINS REFUGIATS A LA SERRA DE LLEVANT (MALLORCA).

Miquel Barceló (UAB), Helena Kirchner (UAB), Mateu Riera Rullan.

Es presenten els principals resultats de l'excavació arqueològica a una de les balmes del puig d'En Xoroi (Artà, Mallorca), on gràcies al *Llibre dels feits* de Jaume I sabem que s'hi refugiaren "sarraïns" de les contrades. La datació, a partir de les referències del text, pot situar-se entre el 17 y el 23 de març de 1230, tres mesos després del desembarcament de conquesta i la presa de Madína Mayúrqa. L'excavació d'aquest abric, d'accés molt difícil, indica que no ha sofert espoli des del seu desallotjament forçat. Així doncs, resulta plausible plantejar-se un objectiu arqueològic normalment inabastable: el rastre material d'un grup humà petit concentrat en un lloc aspre durant un breu període de temps i en condicions de fugida.

19. RESULTADOS PRELIMINARES DE LA INTERVENCIÓN ARQUEOLÓGICA REALIZADA EN LA CASA DE CULTURA DE PALMA, CALLE RAMON LLULL Nº 3.

Damià Ramis Bernad, María José Rivas Antequera, Mateu Riera Rullan

Desde marzo de 2011 se está llevando a cabo una intervención arqueológica previa a la construcción del nuevo Arxiu del Regne de Mallorca en la antigua Casa de Cultura de Palma (C/Ramon LLull nº 3). En esta comunicación se presentarán los trabajos realizados hasta el momento, así como los principales descubrimientos, entre los que se pueden destacar los cimientos de la parte del segundo claustro del convento de Sant Francesc y restos de edificaciones de época medieval cristiana e islámica.

20. RESULTATS PRELIMINARS DE LES EXCAVACIONS I DEL CONTROL ARQUEOLÒGIC DE LES FASES B I C AL BALUARD DEL PRÍncep DE PALMA DE MALLORCA.

Antonia Martínez, Mateu Riera Rullan, Damià Ramis, María José Rivas i Maria Magdalena Riera Frau

Presentem les tasques d'excavació de les cales prèvies i del control arqueològic que s'està realitzant durant l'execució del "*Projecte de restauració i rehabilitació del*

Passeig de ronda a les murades de Palma, Sector del Baluard del Príncep, Projecte bàsic Fase B i C". Gràcies a aquests treballs s'han pogut documentar diverses etapes històriques de la Ciutat de Mallorca dins d'aquesta zona defensiva, les quals abasten des de l'època Medieval fins a la Contemporània. Profunditzant també en l'estudi de la tècnica constructiva i l'evolució de la fortificació gràcies a la documentació d'elements com són els contraforts, canoneres, banquetes, peus de fonamentació i gran nombre de marques de picapedrer localitzats a tota aquesta àrea.

21. LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA SUBAQUÀTICA AL DERELICTE DEL SEGLE XVII DE BOTAFUCH, PORT D'EVISSA

Sebastià Munar Llabrés (munarillabres@gmail.com), Josué Mata Mora (matamora@hotmail.com)

En aquesta comunicació se donen a conèixer els resultats de la intervenció arqueològica subaquàtica que es va realitzar l'any 2011 al seguiment de les obres d'ampliació del moll de Botafoch (Port d'Eivissa). S'exposarà la problemàtica específica del jaciment i la metodologia utilitzada per l'excavació. Les feines arqueològiques van permetre documentar les restes d'una embarcació datada al segle XVII. Així mateix, destaca la troballa d'alguns elements del carregament i dos canons de bronze en bon estat de conservació.

22. ARQUEOLOGIA DE LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A MALLORCA. EL CAMPAMENT DELS SOLDATS

Antoni Puig, Tomàs Suau

El que avui es coneix com a Campament dels Soldats, un conjunt de restes arquitectòniques en avançat estat de degradació situat en el Parc Natural de la península de Llevant (Artà, Mallorca) fou entre els anys 1941 i 1942, un destacament penal de la dictadura de Francisco Franco, espai de reclusió i de treballs forçosos per a prop de nou-cents presoners republicans.

D'ençà de l'any 2011, l'Associació d'Amics del Campament dels Soldats, des de diferents camps i disciplines, treballa per a preservar, conèixer i divulgar aquell indret i allò que hi succeí. Des del vessant arqueològic, de moment, s'hi han efectuat dues campanyes d'excavació i una de neteja. Aquesta línia d'investigació en matèria de repressió franquista, que és pionera a les Illes Balears i gairebé també a l'estat espanyol, fa que l'Arqueologia esdevingui eina essencial per a apropar-se de manera científica i alhora compromesa socialment a un dels episodis més foscos i sensibles de la nostra història recent.

23. PRODUCCIÓ CERÀMICA A LES PITIÛSES A INICIS DEL II MIL·LENI BC: LA COVA DES RIUETS (FORMENTERA).

Ricard Marlasca Martín, Josep M. López Garí, Màrius Vendrell, Lorena Merino

La cova des Riuets es ben coneguda per la comunitat científica arrel d'uns materials recollits als anys 70, però no va ser fins al 2002 que es van realitzar excavacions arqueològiques. El dipòsit arqueològic esta format per tot tipus de restes que permeten reconstruir en bona mesura les estratègies de supervivència de les primeres comunitats establertes a l'illa. Entre els materials destaca el conjunt ceràmic, que mostra una serie de característiques particulars, tant des de el punt de vista tipològic com de la seva producció que poden servir per diferenciar-les d'altres produccions Balears.

24. L'EXPLOTACIÓ DELS RECURSOS ANIMALS A LES PITIÜSES A INICIS DEL SEGON MIL·LENNI CAL BC: UN TRET DIFERENCIAL?

Josep Maria López Garí, Ricard Marlasca, Miguel McMinn, Damià Ramis

L'excavació a la cova des Riuets va suposar la recuperació d'un important conjunt de restes animals que permeten obtenir una clara imatge de quines eren les estratègies de supervivència dels primers grups humans establerts a l'illa de Formentera i, possiblement, dels d'Eivissa. En aquest sentit, a part dels animals importats per a la ramaderia, destaca també l'explotació dels recursos del mar, un fet que podria significar un element diferenciador en relació amb el que podem trobar a les Balears.

25. LA INDUSTRIA ÓSEA DE CLOSOS DE CAN GAIÀ. UN YACIMIENTO DE LA EDAD DEL BRONCE EN MALLORCA.

Patricia Rodríguez Carlsson (Licenciada en historia por la UIB / Máster de Arqueología y territorio por la UGR)

A raíz de las dieciséis campañas de excavación realizadas en el yacimiento de Closos de Can Gaià, poblado naviforme de la Edad del Bronce, (Portocolom, Felanitx), se realizará una exposición de los resultados preliminares de la industria ósea hallada en el yacimiento.

26. REDESCOBRINT CAP DE BARBARIA II (FORMENTERA). RESULTATS DE LA 6ª CAMPANYA D'EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES.

Equip ArqueoBarbaria

Amb aquesta ponència volem presentar el projecte d'investigació que ens ha permès portar a terme la campanya d'excavacions arqueològiques al jaciment de Cap de Barbaria II (Formentera). De la mateixa manera, exposarem els primers resultats, encara preliminars, obtinguts de l'excavació d'una estructura navetiforme al sector nord-oest del poblat i dels seus exteriors. En línies generals, ens referirem a l'evolució arquitectònica del poblat i a les primeres informacions procedents dels estudis de materials (encara en curs). Amb tot plegat esperem poder abocar un poc de llum sobre les pràctiques que desenvoluparen aquestes comunitats prehistòriques de Formentera i la seva interacció amb altres societats mediterrànies.

27. EL "BARRANC DE SA TRAMUNTANA", YACIMIENTO PREHISTÓRICO EN LA COSTA NORTE DE MENORCA (BINIMEL-LÀ, MENORCA)

M. Isidro, F. Contreras

El Ecomuseo de Cap de Cavalleria está promoviendo un proyecto de investigación en Binimel-là (Menorca) relacionado con una necrópolis que podría corresponder a la época postalayótica e incluso a fechas más remotas. Se trata de "*Es Barranc de sa tramuntana*", vertiente que se prolonga 262,17 metros en una disposición este – oeste y que integra un conjunto singular en forma de hipogeos, abrigos y pequeñas cavidades. Protegido de los fuertes vientos del norte fue escogido como lugar de hábitat y enterramiento. Cuenta con catorce cuevas, nueve de ellas son naturales y el resto artificiales.

Para emprender la intervención arqueológica se decidió excavar en una de las cuevas del barranco denominada – *cueva 7*-. La presentación de esta comunicación pretende dar a conocer los resultados conseguidos desde que se inició la excavación en 2011 hasta la actualidad.

28. EL JACIMENT MINER DE SA MITJALLUNA. CAMPANYA DE SONDEJOS D'ABRIL DE 2012.

Bartomeu Lluï Estarellas, Laura Perelló Mateo, Mark A. Hunt Ortiz, Bartomeu Salvà Simonet

L'any 2010 ja es va donar a conèixer l'existència d'una explotació prehistòrica de coure a Illa den Colom (Maó, Menorca), l'única documentada a les Illes Balears fins el moment. Dos anys més tard, s'han pogut realitzar una sèrie de sondejos a uns dels runams de mina. En aquesta comunicació s'exposen els resultats de la campanya, la qual ha permet documentar un front d'explotació, així com material arqueològic en context.

29 EL PROJECTE ENTRE ILLES: PRIMERS RESULTATS EN ELS JACIMENTS DE SA FERRADURA (MANACOR) I CALA MORELL (CIUTADELLA)

Montserrat Anglada, Antoni Ferrer, Damià Ramis i Magdalena Salas

El projecte "Entre illes" va sorgir el 2010, fruit de la col·laboració entre un equip d'investigació de Menorca i un de Mallorca. La constatació de la manca de dades, en una i altra illa, sobre els jaciments costaners de l'edat del Bronze, va fer que tots dos equips decidíssim treballar conjuntament des d'uns objectius comuns, compartint una mateixa metodologia de treball.

El projecte té com a objectiu principal aprofundir en l'estudi d'aquest tipus de jaciments prehistòrics, els quals presenten unes característiques molt específiques: recintes costaners protegits per una muralla i ubicats en llocs de difícil accés. Aquests assentaments podrien pertànyer, aparentment, a un període cronològic molt acotat.

A més de la missió científica, també s'ha creat un marc de col·laboració entre institucions de les dues illes, fomentant la participació social amb la implicació de l'Associació d'Amics del Museu d'Història de Manacor.

En aquesta comunicació explicarem com s'han planificat i desenvolupat els treballs arqueològics i de difusió al jaciment de sa Ferradura (Manacor) i Cala Morell (Ciutadella).

30 FASES POSTDEPOSICIONALES EN CERÁMICAS PREHISTÓRICAS MALLORQUINAS

Daniel Albero Santacreu (Arqueobaleares, Universitat de les Illes Balears)

La presentación propuesta se centra en la identificación de las posibles fases postdeposicionales que se pueden detectar en cerámicas realizadas a mano asociadas a diversas cronologías (Edad del Bronce, Talayótico y Postalayótico) y vinculadas con diferentes tradiciones tecnológicas. Para ello, se han utilizado diferentes metodologías consistentes en el análisis mineralógico, químico y óptico de las pastas de las cerámicas de diversos yacimientos de la isla. La finalidad consiste, por un lado, en profundizar en la formación de contextos arqueológicos prehistóricos en las Baleares para favorecer la comprensión de los contextos sistémicos así como la aplicación de diversas estrategias metodológicas en el análisis de la cultura material. Por otro lado, se pretende favorecer un diálogo que enfatice la necesaria relación entre la investigación, la conservación y la musealización de los materiales arqueológicos, con el objetivo de generar sinergias positivas entre todas ellas.

31. L'ENTORN ARQUEOLÒGIC D'ALMALLUTX, UNA PROJECCIÓ A ESCALA DE LA SEQUÈNCIA D'OCUPACIÓ HUMANA DE L'ILLA DE MALLORCA. PRESENTACIÓ I PERSPECTIVES DE FUTUR.

Deyà Miró, J. i Galera Pérez, P.

La sequera del passat estiu 2011 i la consegüent davallada de les aigües del Gorg Blau posaren de manifest la importància arqueològica i històrica de la zona. Les restes evidencien una ocupació continuada del indret des dels inicis del poblament illenc fins arribar a època moderna. Les característiques geofísiques i ambientals de la vall li confereixen un alt valor estratègic que s'evidencia per la inusual abundància de jaciments arqueològics documentats en tot el seu entorn. Esmert especial mereix la localització d'un important nucli d'hàbitat rural islàmic que possiblement va constituir un dels principals centres de resistència almohade el llarg de la conquesta cristiana de Mallorca. Totes aquestes troballes ens obrin la possibilitat de realitzar un exhaustiu estudi d'arqueologia espacial. A la següent comunicació es presenten els resultats previs de la prospecció que és realitzar el passat any i les perspectives de futur.

32. L'ALQUERIA ISLÀMICA DE TORREPETXINA (CIUTADELLA, MENORCA).

Helena Kirchner (Universitat Autònoma de Barcelona)

Es presenten els resultats de les campanyes realitzades al jaciment de Torrepetxina Vella (Ciutadella, Menorca) durant els anys 2007, 2008 i 2009: la topografia del jaciment, amb les àrees de distribució de materials de superfície i les restes excavades que consisteixen en unes habitacions quadrangulars organitzades en forma de L on s'hi han trobat principalment restes de fogars i d'activitat domèstica. L'excavació va quedar interrompuda per causes alienes a la direcció, però hom considera important donar a conèixer els resultats obtinguts tot i la seva parcialitat.

33. ESTUDI DE LES CERÀMIQUES ISLÀMIQUES DE CORNIA NOU (MAO – MENORCA)

Dr. Lluís Plantalamor Massanet (Diretor del Museu de Menorca), Dr. Jaume Sastre Moll (Professor Titular de la UIB).

L'excavació practicada a Cornia Nou (del terme de Maó- Menorca) ha proporcionat un important lot de ceràmiques islàmiques andalusí, que es pot datar entre els anys 1231 – 1287, és a dir, que es correspon a l'època de Menorca independent, sota el regiment d'Ubu Utman Sa'id ibn Hakam. La publicació del Kitab Ta'rikh Mayurqa per Mohammed Benmammar ha permès comprendre millor la procedència d'aquestes ceràmiques i ha obert una nova línia d'investigació de la presència del Islam a l'illa de Menorca.

34. EL JACIMENT ROMÀ DE SON ESPASES: L'ORGANITZACIÓ DE LES ESTRUCTURES

M. M. Estarellas, J. Merino, F. Torres

El present treball s'inscriu en el conjunt de iniciatives que s'estan duent a terme per tal de difondre i donar a conèixer el jaciment de Son Espases, un cop acabada l'excavació. Si la prioritat inicial fou establir la cronologia de les estructures romanes a partir sobretot de l'estudi dels materials ceràmics, ara es pretén avançar en la seva interpretació. Des d'un principi la linealitat i disposició de les construccions ens feia pensar que estàvem davant un assentament edificat a partir d'un disseny prèviament planificat. Aquí, a través de l'anàlisi de les dimensions i proporcionalitat entre les

mateixes estructures i les altres parts del jaciment (dipòsits rituals, solcs de fundació), volem donar una passa més en el seu estudi.

35. CERÀMICA TROBADA AL LLOC ITÀLIC DE SON ESPASES. PALMA, MALLORCA

Maria Magdalena Estarellas Ordinas*, Albert López Mullor**, Albert Martín Menéndez***, Josep Merino Santiesteban*, Francisca Torres Orell*

* Estudis de Patrimoni, Palma

** Diputació de Barcelona i Universitat Autònoma de Barcelona

*** Ajuntament de Cabrera de Mar (Barcelona)

Al llarg dels anys 2007 a 2011 va tenir lloc una extensa excavació arqueològica al lloc de Son Espases, el desenvolupament de la qual s'explica en una altra comunicació presentada en aquesta reunió, i que va donar com a resultat el descobriment de vestigis significatius d'una instal·lació militar d'època romana republicana. Les dates de la seva fundació, cap al 120-110 aC, i abandó, vers mitjan segle I aC, s'han determinat a través de l'estudi de la ceràmica dipositada dins els estrats fundacionals i d'amortització. En aquesta comunicació se'n presenta un resum significatiu, el qual palesa, d'una banda, la connexió del lloc de Son Espases amb la conquesta romana i, d'altra banda, la coincidència del seu abandó amb la fundació de la nova ciutat romana de Palma, sobre la línia de la costa, cap al 50/40 aC, tal com vam esbrinar en un estudi anterior.

36. LA VIL·LA ROMANA DE SON SARD. DADES PRELIMINARS DE LES INTERVENCIIONS PREVENTIVES AL CAMÍ DEL PORT VELL I DE LES EXCAVACIONS D'URGÈNCIA DURANT LES OBRES DE LA VARIANT DE SON SERVERA

Beatriz Palomar Puebla, Francisca Cardona López i Sebastià Munar Llabrés

El seguiment arqueològic de les obres de construcció de la variant de Son Servera i la intervenció preventiva al Camí de Son Sard (o del Port Vell) del mateix municipi han tret a la llum diverses estructures corresponents a un mateix complexe de residència i explotació agrària d'època romana que evidencien importants transformacions funcionals en època tardana. Presentem les dades preliminars corresponents a l'excavació parcial del balneari de l'àrea de la domus, així com de les diferents estructures trobades en 11 sondejos realitzats en les immediacions, entre les que destaquen dos recintes habitacionals, restes d'una necròpolis i un dipòsit destinat a la transformació de productes alimentaris.

37. CAN MARIANO GABRIEL, UN ASENTAMIENTO RURAL ESPECIALIZADO EN LA PRODUCCIÓN DE VINO.

Glenda Graziani Echávarri, Juan José Marí Casanova

El yacimiento de Can Mariano Gabriel se caracteriza por ser un centro productor de vino en época romana. Por una parte se ha documentado un campo de cultivo de vid que responde a la organización de dicho cultivo según el método descrito por los agrónomos de la Antigüedad, la parcelación del territorio mediante zanjas. Además, en un extremo del campo de cultivo se hallaron los restos de un asentamiento rural con zonas habilitadas para la producción de vino. En el presente artículo trataremos de desentrañar la naturaleza de la explotación así como el alcance de la producción.

38. LA PRODUCCIÓN DE VINO EN LA ZONA CENTRAL DE LA ISLA DE IBIZA DURANTE LA ANTIGÜEDAD.

Juan José Marí Casanova, Glenda Graziani Echávarri

El presente artículo se centra en el análisis realizado sobre 4 yacimientos (Can Mariano Gabriel, Ca na Pujoleta, Cas Barber-Can Jaume y Ca n'Andreu de sa Farinera) que muestran la huella agrícola de la producción de vino con carácter comercial en época Altoimperial, la incidencia de la crisis del siglo III en estos yacimientos y, finalmente, la producción vinaria en época Bizantina.

39. CERÁMICA DE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA DE LA CIUDAD ROMANA DE SANISERA (SANITJA – ES MERCADAL)

T. Valente, F. Contreras

Durante los años comprendidos entre 2008 y 2012 vienen practicándose excavaciones arqueológicas en el puerto de Sanitja y más concretamente en un conjunto eclesiástico de Sanisera recientemente descubierto.

El registro estratigráfico ha proporcionado un repertorio inventariado de producciones cerámicas suficientemente representativo para mostrar sus fases de apogeo y declive entre los siglos V e inicios del siglo IX d.C.

Sin lugar a dudas, la cerámica común tardía es uno de los grupos más abundante y representativo que merece su atención. Esta comunicación que presentamos tiene como objetivo dar a conocer las clases y tipos de unas producciones que en un futuro no muy lejano se convertirán en una base fundamental para entender el contexto histórico y la secuencia arqueológica tan compleja que se testifica tras la caída del imperio romano en las islas Baleares.

40. AVANCE DEL ESTUDIO DE LA NECRÓPOLIS DE SANISERA (SANITJA – MENORCA)

G. Pacheco, C. Olivar, J. Hurts, F. Contreras

En las inmediaciones del perímetro exterior de la urbe romana de Sanisera se han identificado varias necrópolis. Desde 2008 hasta el presente se ha excavado completamente una de ellas –*necrópolis 6*– y durante la campaña de 2012 se ha iniciado la intervención en una segunda –*necrópolis 4*–.

En esta comunicación se presentará la documentación arqueológica y antropológica que ha aportado la excavación de 54 tumbas colectivas, en inhumación y construidas en su gran mayoría en cista. Otras forman parte de un grupo más reducido, excavadas en fosa simple en la roca y destaca la intervención en una tumba infantil que reutilizó un ánfora africana bajoimperial como recipiente mortuario.

Gracias al ajuar asociado a alguna de las tumbas hemos podido establecer su cronología en pleno periodo vándalo entre los siglos V – VI d.C.

41. LA DOCUMENTACIÓ GRÀFICA EN EL PROJECTE DE RECUPERACIÓ, CONSOLIDACIÓ I MUSEÏTZACIÓ DEL MONESTIR BIZANTÍ DE CABRERA

Josep Ma. Puçe Fontanilles (Cap de la Unitat de Documentació Gràfica - INSTITUT CATALÀ D'ARQUEOLOGIA CLÀSSICA)

A l'arxipèleg de Cabrera s'està duent a terme, des de fa 12 anys, un ambiciós projecte de recerca que contempla una àmplia diversitat d'objectius i problemàtiques.

Això ha determinat unes fortes exigències en el camp de la documentació gràfica; dibuix, fotografia, infografia, que s'ha hagut d'anar adaptant a les diverses necessitats. A més, en aquest anys, la documentació gràfica ha anat evolucionant, tant tecnològica com metodològicament i, sovint, Cabrera ha estat escenari de l'assaig d'aquestes novetats.

En aquesta xerrada parlarem de les diferents metodologies i solucions que s'han anat aplicant, així com dels objectius que es volien assolir amb elles.

42. ARQUEOLOGIA I CONSERVACIÓ DE PATRIMONI A SANTANYÍ.

Núria Martínez Rengel

En el marc del treball d'investigació previ a la tesis doctoral s'ha realitzat un recull d'informació sobre la investigació arqueològica en aquesta zona i sobre l'estat actual dels jaciments que la ocupen amb visites als mateixos i consulta de bibliografia publicada, fent-se evident les mancances en conservació i protecció que pateixen. Exposem la realitat del patrimoni arqueològic en un àrea que malgrat comptar amb una riquesa incomparable en jaciments queda en el més absolut abandó degut a la manca de recursos i consciència de conservació patrimonial.

43. SEGURIDAD EN LAS EXCAVACIONES ARQUEOLÓGICAS DE LAS ISLAS BALEARES - RIESGOS Y SOLUCIONES

Javier Saenz, Ramon Martín

La presentación tiene la misión de informar de los riesgos generales y específicos en las excavaciones arqueológicas, así como de las medidas de prevención y protección adecuadas a dichos riesgos, tales como los equipos de protección individual, equipos de trabajo e instalaciones. Asimismo, es importante destacar la organización de las medidas de seguridad, antes y durante la excavación.

44. EL FONS ARQUEOLÒGIC DEL MUSEU DE MALLORCA. GESTIÓ DEL MOVIMENT 2008-2012

Rosa Maria Aguiló, Joana Maria Palou

Les obres d'emergència del Museu de Mallorca han obligat i propiciat el moviment del fons arqueològic que fins aleshores estaven dispersos en diferents espais tant del Museu com de fora del centre. En aquesta comunicació volem exposar com s'ha gestionat el moviment, així com també les conseqüències internes i externes que té.

45. ARQUEODIGITAL.COM EN LA DIFUSIÓN DEL PATRIMONIO HISTÓRICO - ARQUEOLÓGICO DE MALLORCA

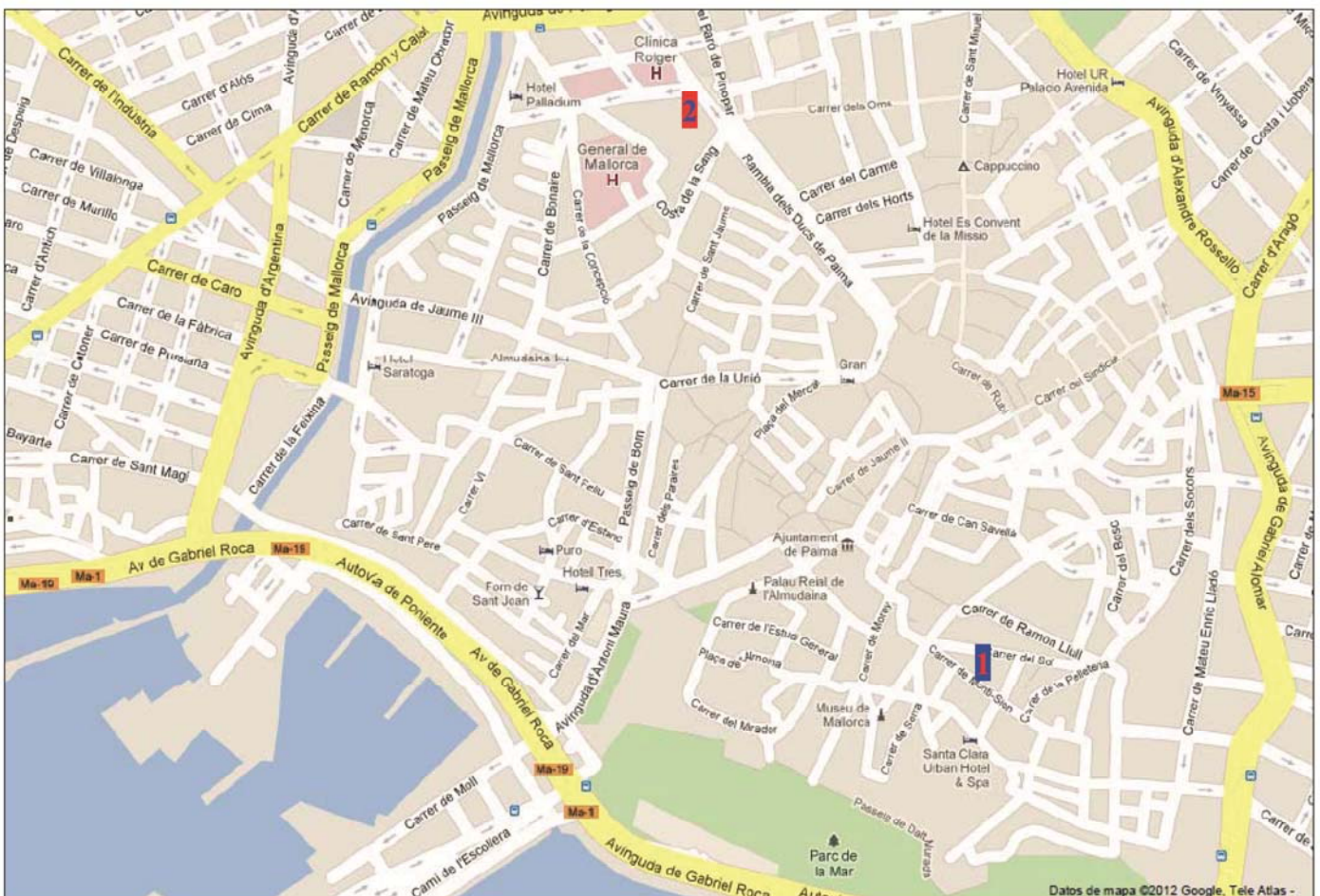
Ida Maria Szatkowska - historiadora del arte, Eneko Gonzalez San Juan – fotógrafo

Arqueodigital.com es un proyecto no lucrativo, centrado en la difusión del patrimonio histórico – arqueológico isleño a través de las visitas virtuales realizadas en forma de fotografías esféricas de 360 grados en muy alta calidad.

Su principal objetivo es crear una red virtual basada en fotografías panorámicas de los yacimientos arqueológicos y principales museos municipales con sus piezas más emblemáticas provenientes de las excavaciones de cada zona.

Una vez realizado este trabajo se creará una amplia base de documentación fotográfica que nos permitirá ver todas las características de dichos yacimientos dándonos una visión global y real del objeto expuesto.

De esta manera **arqueodigital.com** pretende ser una página de referencia y una herramienta más tanto para el público en general como a los profesionales a la hora de la investigación.

- 1 Divendres dia 28 de setembre: Societat Arqueològica Lul·liana, c/ Monti-Sion, 9, Palma
- 2 Dissabte dia 29 de setembre: Consell de Mallorca, Centre Cultural la Misericòrdia, Via Roma, 1, Palma.